Höganäsbolaget 200 år

Janis Priedits

Tidigare publicerad i ÖSJ-BLADET 1997/4.

Friherren, sedermera greven, Eric Ruuth (1746-1820) grundade år 1797 Höganäs Stenkolsverk. Han lade grunden till ett företag, som växte alltmer efter att fler och fler kolgruveschakt öppnades i Höganäs. I den dåvarande lilla byn tillkom hamn, tegelfabriker, bostäder m.m. Vid sekelskiftet byggdes ett järnsvampverk, som ersattes med ett nytt på 1960-talet. Denna verksamhet (järnpulver) är den mest lönsamma idag i det moderna Höganäs AB. Jag skall inte beskriva mer av denna industri, utan läsaren hänvisas till boken "Industrilok i Skåne - Malmöhus län" av undertecknad. Här finns även fakta om de omfattande internspåren. Boken kan beställas hos mf ÖSJ. Även i gamla nummer av ÖSJ-BLADET kan Du läsa om Höganäsverken: 4/1976, 3/1979, 4/1979, 1/1980 och 2/1980.

Efter att ha plöjt igenom mängder av litteratur och tidskrifter om svenska industrier kan jag nog påstå, att Höganäsbolaget (inklusive övriga anläggningar) är den industri, som är mest beskriven. Redan 1814 beskrev Eric Ruuth Höganäsverken i en bok? I år utkom naturligtvis en jubileumsbok med namnet "Höganäs AB, röster under 200 år". Det finns inte många bilder med järnvägar som huvudmotiv, men det är en trevlig och lättläst bok med en kortfattad historik i slutet.

Ar 1798 anlade stenkolsverket en så kallad vagnväg mellan schakten och hamnen. Rälsen var av trä och hästar drog vagnarna. 30 år senare utbyttes trärälsen mot stångjärnsskenor. På 1870-talet ändrades spårvidden, ånglok anskaffades och bansystemet utbyggdes. Smalspår fanns även under jord för transport av kol och lera, lok användes ej utan vagnarna drogs för hand, med häst och i huvudorterna med lina. Smalspår fanns även i Axeltorp, Billesholm, Bjuv, Gunnarstorp, Hyllinge, Nyvång, Skromberga, Stabbarp och Vallåkra (samtliga i Skåne). Även i Dalsland, närmare bestämt vid Nedre Kilane, fanns en kort bana samt slutligen vid Sandbäck i västra delen av Blekinge.

Tyvärr upplevde inte någon i Höganäsbolaget ägd smalspårsbana företagets 200-årsjubileum. Den sista smalspårsbanan nedlades 1979 i Bjuv. Nu får man i stället titta i de museala samlingarna i Bjuv, Nyvång och Höganäs. 1992 förlorade Höganäsverken sin järnvägstrafik för gott, då normalspårslinjen Kattarp-Höganäs nedlades av SJ.

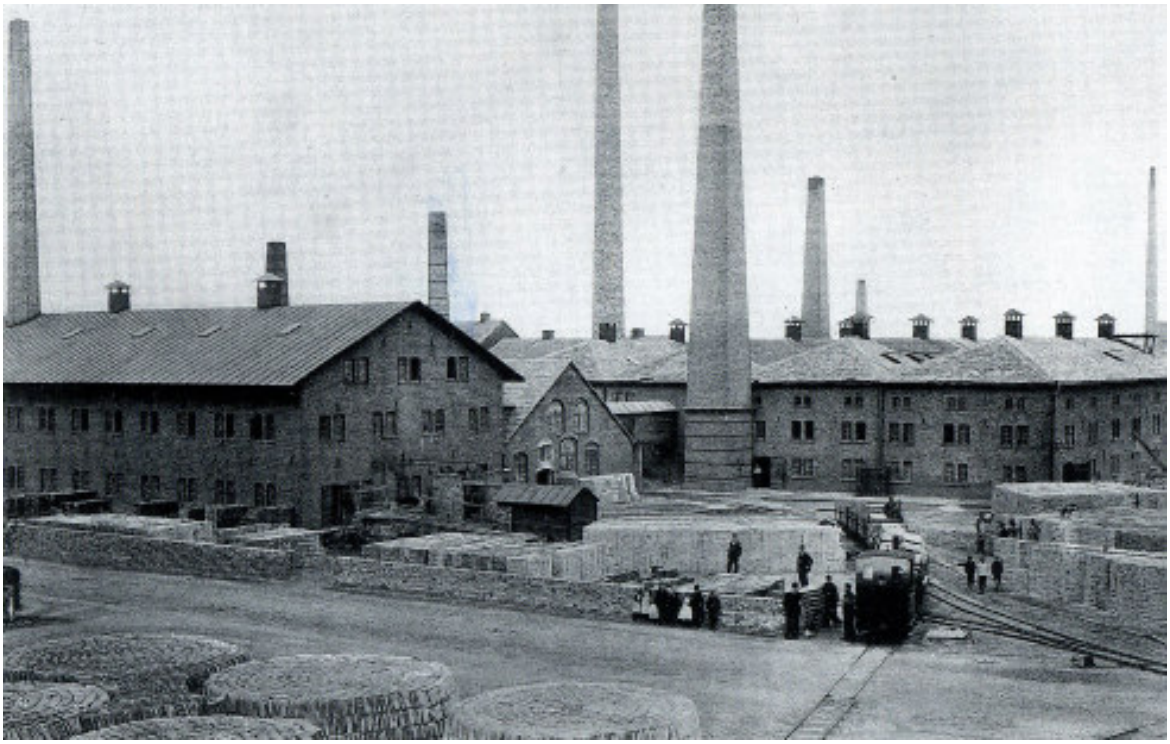

Höganäsverken före 1897. Fotot visar gamla tegelfabrikerna samt ett av lok 1-4, alla tillverkade av Krauss. Notera de väldiga högarna med staplat tegel. Arkiv Höganäs AB.

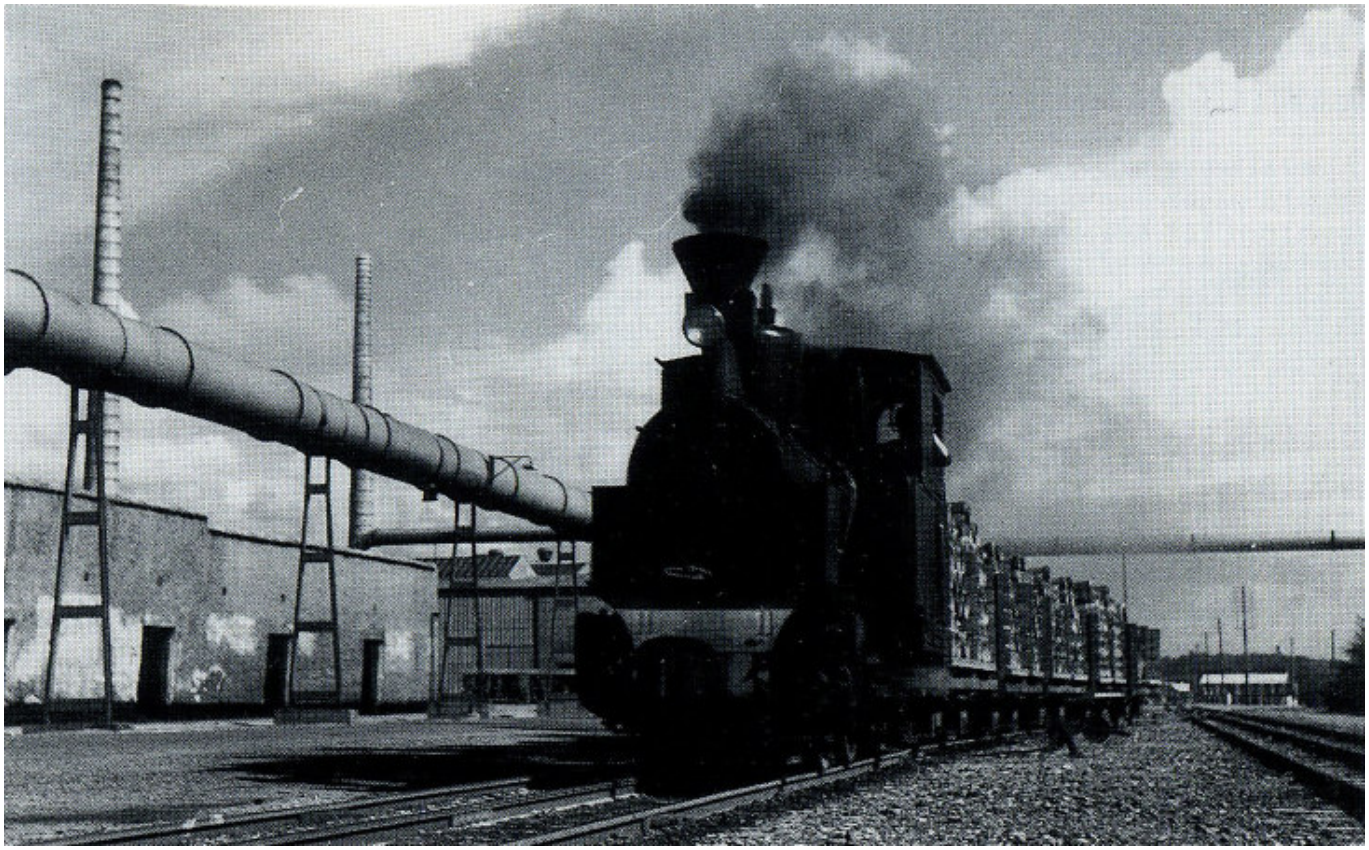
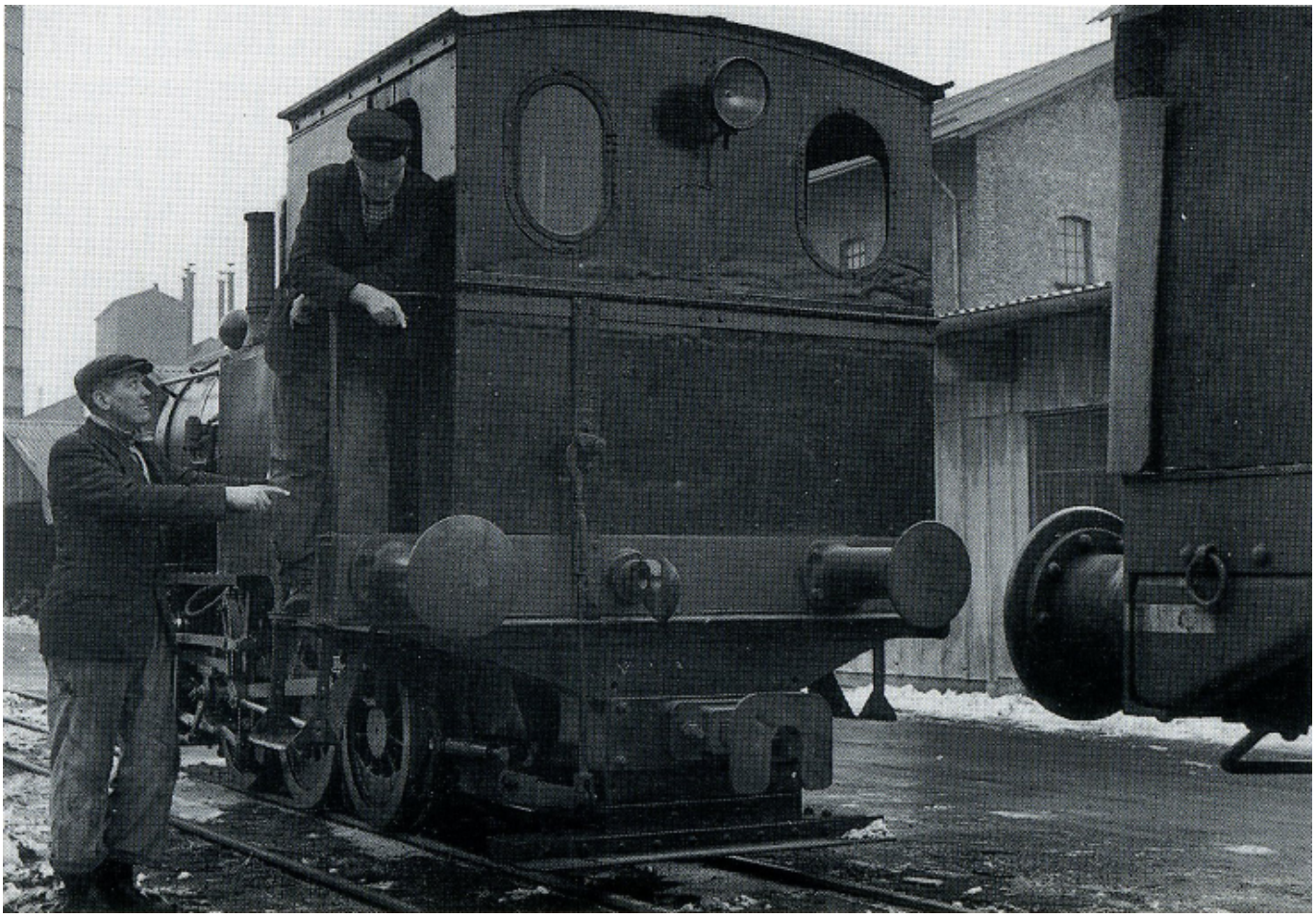
Ovan drar lok 11, O&K 12222/1930, tegellastade vagnar vid Höganäsverken i början av 1950-talet. Nedre fotot taget vid Höganäsverken i februari 1951, visar lok 13, O&K 9047/1919. Det var företagets enda lok med tre drivande axlar. Det var försett med en normalspårsbuffert för växling av vagnar. Båda fotona kommer ur Höganäs AB arkiv.